

MUĞLA TÜRKÜLERİ*

Dr. Doğan KAYA

Türküler, Genellikle bir olay, bir arzu ve bir heyecan üzerine doğarlar ve başlangıçta sahibi belli ürünlerdir. Ancak zamanla, türkünün asıl sahipleri unutulur ve sonraki nesiller tarafından halkın dilinde dolaşa dolaşa farklı coğrafyalara yayılır; böylelikle anonimleşirler. Önceleri mahallî hüviyet gösterirken, zamanla millî hüviyete bürünürler. Türkülerin anonimleşmesinde, daha ziyade göçler, kervanlar, askerî şevkler, gurbete iş için gidişler, gezgin halk şairlerinin faaliyetleri, yakın zamanlarda basın ve yayın organları rol oynar.

Türküler genellikle yedi, sekiz ve on bir hece ile söylenmişlerdir. Ancak az sayıda da olsa beş on beş hece ile söylenmiş olanları da vardır.

Türküler gösterdikleri çeşitlilik bakımından *yapı, konu ve ezgilerine* göre tasnif edilebilir. Biz de Muğla türküleri üzerine çalışırken konuya bu çerçevede yaklaştık.

Çalışmamızı yaparken TRT Repertuarında bulunan 68 Muğla türküsünden metinlerine ulaşabildiğimiz 53 türküyü baz aldık ve bu türkülerden hareketle değerlendirmemizi ortaya koymaya çalıştık. Çünkü bu kadarını temin etme imkânı bulabildik. Şüphesiz daha fazla örneğin varlığı bizi daha objektif bir sonuca götürecekti, lâkin elde ettiğimiz bu kadar örneği, yöre türküleri hakkında hüküm verebilmemiz için yeterli gördük.

YAPILARINA GÖRE MUĞLA TÜRKÜLERİ

Türkülerin belirli bir şekli yoktur. İki dizeli türküler olabildiği gibi koşma, mani tarzında veya üçlüklerle kurulmuş türküler de vardır. Koşma yahut mani olarak bildiğimiz şekiller türkü nağmesiyle söylendiğinde adı geçen şiirlerden ayrılır. Çünkü halk, ezgi ile söylediği parçaları türkü olarak niteler.

Türkülerin bentlerine çoğu zaman dize sayıları farklı olan bağlantılar getirilir. Ancak bentlerde bağlantıların hece sayıları

---

*Yayımlandığı yer: Muğla Kitabı, (Haz. Ali Abbas Çınar), Muğla-İzmir 2004, s. 347-357.

eşit olmayabilir. Bağlantılar genel olarak anlamlı sözlerden ibaret olmakla beraber, çeşitli ünlemleri de ihtiva eder

Muğla türkülerini yapılarına göre şöyle gruplandırabiliriz:

1. Bentleri ve bağlantıları bir dize olan türküler

Bu tarz da söylenmiş elimizde bir türkü bulunmaktadır. *Gargı Deresi* adlı türkü bir dizelik bende sahiptir ve her bir bende aynen tekrarlanan yine bu dizelik bağlantı sözü getirilmiştir ki, türkü repertuarımızda bu tip örnekler nadir rastlanılır.

2. Bentleri iki dize olan türküler

a. Sadece iki dizeden oluşan türküler

Türkülerin bentleri on bir heceli ve birbiriyle kafiyeli dizelerden oluşmaktadır. Ancak bu türkülerden *Yardan Ayrılan Birgün Kavuşur* adlı türkünün hece sayıları arasında birlik yoktur ve 9-11 arasında değişmektedir. Bent / beyit sayıları 2-3 kadardır.

b. Bağlantıları bir dize olan türküler

Her dize kendi arasında kafiyeli beyitlere, aynen tekrarlanan bir dizelik bağlantı sözü getirilmesiyle oluşturulmuş türkülerdir. Türküler on bir hecelidir.

c. Bağlantıları iki dize olan türküler

İki dizeden oluşan bende, iki dizelik bağlantı sözlerinin getirildiği türkülerdir. Bentler kendi aralarında kafiyelidir. Bunlardan *Uzun Selvi Ne Uzarsın* on bir, *Zeytin Dalı Çürük Olur* adlı türkü de on dört hecelidir. İler iki türküde de bağlantılar aynen tekrarlanan sözlerden oluşmaktadır.

d. Bağlantıları üç dize olan türküler

İki dizelik bentlere üç dizelik bağlantı sözü eklenerek meydana getirilmiş türkülerdir. Elimizdeki iki örnek farklı özellikler göstermektedir. Biri yedi, diğeri on hecedir. Bağlantılar üç dizelidir ve her bentten sonra aynen tekrarlanmaktadır. Ancak, bağlantı dizeleri birinci türküde sırasıyla 7, 10, 12 hece, ikinci türküde 7, 13 hecelidir.

3. Bentleri üç dize olan türküler

a. Bağlantıları iki dize olan türküler

Üç dizeli bentlere aynen tekrarlanan iki dizelik bağlantıların eklenmesiyle meydana getirilen türkülerdir. Bentler ve bağlantılar kendi aralarında kafiyelidir. Bu şekilde ortaya konulmuş altı Muğla türküsünün hece sayıları 8-13 arasında değişmektedir. Yani hece bakımından türküde bir bütünlük göremeyiz.

b. Bağlantıları üç dize olan türküler

Bağlantı sözleri her bentten sonra aynen tekrarlanan ve üç dize olan türkülerdir. Elimizdeki iki türkü hece sayıları bakımından farklılık göstermektedir. Kına Türküsü'nün bentleri beşer hecelidir. Bağlantılarının heceleri ise 11-13 arasında değişmektedir.

c. Bağlantıları sekiz dize olan türküler

İki bent olarak söylenen *Getirin Kınayı Yakalım* adlı kına türküsünün dizelik bağlantısı vardır, (*bbccdde*) şeklinde kafiye düzenine sahip bağlantıda dizelerin hece sayıları 7-11 arasında değişmektedir.

d. Bağlantıları farklı yapıda olan türküler

Yapı ve kafiye itibariyle oldukça ilgi çekici bir örnek olarak gördüğümüz *Yüce Dağ Başında Bir Goyun Meler* sözleriyle başlayan türkü dört bentten oluşmaktadır. I. Bent (*xy*) kafiye düzeninde üç dizeli, II. Bent (*zz*) kafiye düzeninde iki dize, III. ve IV. Bentler ise birer dize bağlantı sözü almaktadır. Türkü on bir hecelidir. Bentlerdeki dize ortalarında ve dize sonlarında tekrar sözleri bulunmaktadır.

4. Bentleri dört dize olan türküler

a. Sadece dörtlüklerden kurulu türküler

Bu türkülerini iki grupta ele alabiliriz. Bir kısmı sadece dörtlüklerin artarda sıralanmasıyla, bir kısmı da muhtelif dizelere "*aman, bre, yâr yâr aman, a canım, haydendi, imanım vs...*" tarzında nida sözlerinin ilâvesiyle meydana getirilmiştir. Bentleri manilerden yahut koşma tipinde kafiyelenen on bir heceli manzum bölümler oluşturur.

Birinci gruptaki türkülerin bazıları şunlardır: *Çekirgenin Kanadı, Hüseyin'im Geliyor, Denize Dalacağım, Ortaca'da Evimiz.*

b. Bağlantıları iki dize olan türküler

Dört dizelik bentlere aynen tekrarlanan iki dizelik bağlantı sözlerinin eklenmesiyle meydana getirilmiş türkülerdir. Bentlerin hece sayısı 7, 11 ve 12-13 arasında değişmektedir.

Bendi yedi heceli olanlar, mani-türkülerdir. Diğer taraftan yine bu bölümde inceleyeceğimiz bazı mani-türkülerin muhtelif mısralarda “*suna boylum vay*”, “*imanım*” gibi nida sözleri yer alır. Bu grupta adını zikredeceğimiz türkülerini şöyle sıralayabiliriz: *Al Yazmanın Oyusu, Bağlamam Var Üç Teli, Ben Susadım Sular İsterim.*

c. Bağlantıları üç dize olan türküler

Zerdali Çöreklenmiş adlı türkü bu tarzda ortaya konulmuş bir eserdir. Bentler manilerden ibarettir. Bağlantı dizeleri aynen tekrar olup (xyx) şeklinde kafiyelenmiştir. Türkü iki benttir.

d. Bağlantıları dört dize olan türküler

Gerek kafiye gerekse bent ve hece sayısı bakımından oldukça değişik yapı arz eden türkülerdir. Bağlantıların kafiye düzeninde de farklılıklar görülür. Sözcüleri bir türküde (*abab*) iken başka bir türküde (*aaba*) şeklinde bir kafiye sistemi görülür. *Bahçalarda Kum Darı, Cavır Asarın Yolları, Gemiler Posta Posta, Şu Köyceğiz Yolları* gibi türküler bu grupta zikredebileceğimiz türkülerdir.

KONULARINA GÖRE TÜRKÜLER

Türküler doğumdan ölüme kadar insanı ilgilendiren ayrılık, aşk, düğün, deprem, kıtlık, sel vs. gibi felaketler, öldürme eşkıyalık, savaş hülasa hemen her konuda ortaya konulmuş manzum ve ezgili eserlerdir. Konuların çok çeşitli olması farklı farklı tasniflerinde yapılmasına yol açmıştır. Ancak biz burada genellemeye gitmeden Muğla türkülerini konularına göre gruplandırmak istiyoruz.

1. Aşk türküleri

İncelediğimiz yöre türkülerini içinde en fazla örnek coşkunun hâkim olduğu aşk türkülerine aittir. Daha ziyade sevgiliye duyulan özlem, kıskançlık, ayrılık, kavuşma gibi konuların işlendiği bu türkülerin pek çoğu manilerden faydalanılarak vücuda getirilmiştir. İncelediğimiz Muğla türkülerinden aşk konulu olanların bazıları şunlardır:

Kestaneyi Kavurdum, Kiraz Dalı Eymeli, Koca Kavak Yarıldı, Köprünün Altı Testi.

2. Kına türküleri

Düğün geleneğinin en fazla önem verildiği safhalardan birisi kına gecesidir. Kız evinde kına yakılacağı zaman, geceye iştirak edenlerin duyguları doruğa ulaşır. Zira bu sırada yanık ezgi ile kına türküsü söylenir. Yöre neresi olursa olsun kına türkülerinin özelliği hepsinin de lirizm yüklü olması ve yanık ezgi ile söylenmesidir. Kına türkülerinin insanın duygulanmasına sebep olan bir başka yönü de türkü metnindeki sözlerin orijinalliğidir. Bu türkülerde, keder ve baht konusu ön planda tutularak, geçmiş ve gelecekle ilgili düşünceler ve duygular ele alınır.

Muğla türküleri şunlardır: *Atlayıp Gemine Binemedin mi, Getirin Kına Yakalım, Kına Havası.*

3. Ağtlar

Ağtlar, dar manada ölüm üzerine yazılmış şiirler olmakla beraber, geniş manada ise acı ihtiva eden her konuda ortaya konulmuş şiirler olarak görülürler. Kişilerin hastalanması, evden gelinin çıkması, delikanlının askere gitmesi, ülke toprağının düşman eline geçmesi veya düşman tarafından tarumar edilmesi, kaza, hasret tabii afet, sevilen hayvanların kaybı veya ölümü üzerine söylenen şiirler ve nağmeler de ağıt türünden eserlerdir.

Bu babda ele alacağımız Mağla ağtlarının bazıları şunlardır: *Adem Gardeş Dedim Geldim Yanına, Alıverin Sandığımdan Kürkümü.*

4. Oyun türküleri

Kültürümüzde oyun ve müzik iç içedir. Oyunlar, yörelere göre çeşitli adlar alırlar. *Halay, bar, horon, zeybek* bunlardan bazılarıdır. Oyuncular yan yana yahut karşı karşıya geçerek türkü söyleyip müziğin yapısına göre çeşitli figürlerle oyunlarını sergilerler. Ayrıca bir olay sonrası ortaya çıkmış oyun ve türkü sözlerinin ile var olduğunu da unutmamak gerekir. Oyun türkülerinin çoğu, mani katarlarıyla vücuda getirilmiştir.

Muğla yöresinde zeybek olarak anılan oyun türküleri içinde *Eyüb'üm Zeybeği* ile *Kerimoğlu*'nu zikredebiliriz.

5. Hayvanlar üzerine söylenmiş türküler

İnsanların hayatında önemli yeri olan hayvanlar, zaman zaman türkülere de konu olur. Konu edilen hayvanların başında at, koyun, güvercin gelir. Bazen de yabancı hayvanlar işlenir ki, Muğla'nın çekirgeyi konu edinen *Çekirgenin Kanadı* adlı türküsü böyle bir türküdür.

6. Günlük hayat ve yiyecekler üzerine söylenmiş türküler

İnsanların hayatında hemen her hadisenin, nesnenin ve her hayvanın önemli yeri vardır. Günlük hayatında daima bunlarla iç içedir. Bitkiler ve meyveler de bunlardan biridir. *Abdaslıktan Su Damlar ve Saçaklıktan Su Damlar* adlı Muğla türkülerinde insan ve bostanın iç içeliğinin yansıması görülür.

EZGİLERİNE GÖRE TÜRKÜLER

Folklor değerlerimiz içinde türküler, ayrı bir yere sahiptir. Çünkü insanımız inancını, duygusunu, içinde bulunduğu durumu, düşüncesini sanatlı bir yolla değerlendirirken, bunu en güzel şekilde türkü çerçevesinde gerçekleştirir.

Ezgi ile türkü sözleri birbirini tamamlayan iki ögedir. Türkünün daha kalıcı olması, ezginin varlığıyla mümkündür. Ezgiye güzellik sağlayan türkü sözleri, müzikte gaye değil araçtır. Melodinin daha rahat anlaşılmasına yardımcı olur. Bu bakımdan sözler ile melodi arasında bir uyumluluğun olması esastır.

Muğla türküleri ezgi ve ritimlerine göre incelendiğinde Ege yöresi tavırlarını ihtiva ettiği görülür. İncelediğimiz 53 türkü içerisinde ritim yapısı bakımından 9 zamanlıların çoğunlukta olduğu görülür ki, bunlarında adedi 39'dur.

Türkü zamanlarına göre şöyle gruplandırabiliriz:

2/2: 1, 4/4: 13, 9/16: 2, 9/8: 27 ve 9/4: 10 adet.

9/16 ritimli yapısıyla en hareketli olanları, bilindiği gibi Teke yöresi tavrındadır. 9/8 olanları, Zeybeklerin tipik örneklerini sergilerken, semah tarzında olanları da vardır. 9/4 olanları ise tamamen zeybek türküleridir. Metronom (tempo) olarak 9/8'likten daha ağırdır. 9/4'lük türkülerin bazılarında (Ferahî de olduğu gibi..) söz kısımları, saz kısımlarına göre daha ağır metronomda yorumlanmaktadır. 4/4'lük olan türkü örnekleri ise yörede hem oynanmakta hem de söylenmektedir. 2/2'lik tek örnek olan *Adem Gardeş Dedim Geldim Yanına* adlı türkü ise, ağır zeybekler içerisinde düşünülmelidir.

SONUÇ

Bu bilgiler ışığında Muğla türkülerinin genel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Türkülerdeki bentlerinin dizeleri 1-4 arasında ve bu bentlere eklenen bağlantıların dize sayıları da 1-8 arasında

değişmektedir. Bunun yanında bazı türküler de sadece bentlerden ibarettir ve bağlantı almamışlardır. Türkü repertuarımızda bendi ve bağlantısı bir dize olan türkü (*Gargı Deresi*) bu özelliğiyle oldukça dikkat çekicidir. Bağlantıların haricinde dize sonlarında “*a canım, aman, Bilalim, bi denem, gel gel aman, liaydendi, imanım, Nazmiye’em, suna boylum vay, yar yar aman vs...*” gibi nidalar da getirilir.

2. Türkülerin çoğu mani katarlarıyla meydana getirilmiştir. Bentleri *üçleme* veya *dörtlük* olan türküler de vardır. Manilerle oluşturulmuş türkülerde teknik bakımdan yani kafiye, redif ve dörtlüklerle söylenen türkülerde göremeyiz. Çoğu defa kafiye, rediflerle sağlanmaya çalışılmıştır ve dizelerdeki heceler arasında bütünlük yoktur.

3. Konu bakımından; başta aşk olmak üzere, kına gecesi türküleri, ağıtlar, hayvanlar ve meyveler gibi çeşitlilik gösterirler.

4. Ege bölgesinin en nadide örnekleri arasında yer alan Muğla türküleri tavrı olarak Kütahya, İzmir, Denizli gibi yörelerde, haklı olarak kendisine yer bulabilmiştir. Bugün milletçe dilimizden düşürmediğimiz *Alı da verin Benim Barutumu Saçmama, Çökertme. Ferahi, Karaova Düğünü, Gece kuruldu, Ormancı. Sarıcada Buğday Danesin, Şu Köyceğiz Yolları, Yayla Yolları, Yüce Da Başında Bir Koyun Meler* gibi pek çok türkü bu yöreye aittir.

TRT Repertuarındaki Muğla Türkülerinin Listesi

Rep. Nu	Ezgi Adı	Derleyen
72	Bahçalarda Kum darı	Muştafa Iloşsu
95	Sıra a Sıra Kazanlar	Hamdi Özbay
135	Hana Vardım Han Değil	Hamdi Özbay
197	Uzun Selvi Ne Uzarsın Boşuna	Hamdi Özbay
198	Ortaca'da Evimiz	Hamdi Özbay
199	Sanca Buğday Danesin	Hamdi Özba
216	Köprünün Altı Testi	Muzaffer Sarısözen
237	Zerdali Çiçeklendi	Mustafa Hoşsu
262	Yayla Yollarında Galdım Yalınız	Muzaffer Sarısözen
355	Denize Dalacağım (İrmeden Gel İrmeden)	Muzaffer Sarısözen
359	Yardan Ayrılan Birgün Kavuşur	Muzaffer Sarısözen

367	Bir Tepeden Bir Tepeye Ün Olur	Muzaffer Sarısözen
370	Gargı Deresinin Pınar Odunu	Muzaffer Sarısözen
385	Bir Kız ile Bir Gelinin Bahsi Var	Muzaffer Sarısözen
397	Alı da verin Benim Barutumu Saçmama	Muzaffer Sarısözen
444	İğneleri Düğmeleri	Muzaffer Sarısözen
616	Yüce Dağ başında Bir Koyun meler	Ahmet Günday
677	Gide Gide Yoruldum	Muzaffer Sarısözen
716	Gemiler Posta Posta	Seyhan Tütün
761	Ferayî'dir Kızın Adı Ferayî	Muzaffer Sarısözen
946	Alt'aydır Dağ Gezerim	Muzaffer Sarısözen
985	Beşparmak'tan İnmem Ben	Hamdi Özbay
1048	Saçaklıktan Su Damlar	Yılmaz İpek
1063	Hüseyin'im Geliyor Tozlu Yol Gibi	Ahmet Günday
1064	Al Yazmanın Oyası	Şerafettin Civelek
1327	Şu Köyceğiz Yolları	Hamdi Özbay
1331	Tarlam Kesek Değil mi	Hamdi Özbay
1338	Ben Susadım Sular İsterim	Muzaffer Sarısözen
1356	Bağlamam Var Üç Telli	İst. Bel. Kons.
1400	Kerem Desem Kerem Gelmez	Hamdi Özbay
1440	Atlayıp Gemine Binemedin mi	Hamdi Özbay
1441	Türkmen Kızı Katarlamış Mayayı	Hamdi Özbay
1714	Kerimoğlu Eşkıyalık Ediyor	Muzaffer Sarısözen
1739	Mendil Serdim Urgana	Hamdi Özbay
2255	Aliverin Sandığımdan Kürkümü	Sadi Yaver Ataman
2317	Koca Kavak Yarıldı	Şerafettin Civelek
2344	Şu Dağlardan Aşan Güzelim	İst. Bel. Kons.
2349	Ufak Ufak Karınca	Mustafa Hoşsu
2357	Yaylanın Gülü Hoştur	Ahmet Yamacı
2442	Adem Gardeş Dedim Geldim Yanına	Durmuş Yazıcıoğlu
2444	Al Yazmam Dalda Kaldı	M. Hoşsu-T. Özkan
2483	Dağ Başında Değirmen	Durmuş Yazıcıoğlu
2489	Deniz Üstü Köpürü	Şerafettin Civelek
2514	Hayıtlı'dan Çıktım Gittim Yoluma	Durmuş Yazıcıoğlu
2521	Pek Yokuşunuş Cavırasarın Yolları	Ahmet Günday
2548	Karaova Düğünü Gece Kuruldu	Durmuş Yazıcıoğlu
2607	Çökertme'den Çıktım Başım Selâmet	Muzaffer Sarısözen
2921	Demirciler Demir Döğer Tunç Olur	TRT Müz. Da. Bşk.
3124	Yaslanaydım Gab'ardıcın Pürüne	Özay Gönülüm
3304	Apdahlıktan Su Damlar	Özay Gönülüm

3403	Bazarda Bal Var Gelinim	M. Hoşsu-T. Özkan
3429	Eyüb'ümün Gezdiği Dağlar Meşeli	Özay Gönlüm
3440	Yaylaların Ayrarı	Salih Turhan
3443	Kestaneyi Kavurdum	Şerafettin Civelek
3451	Bahçelerde Bir Kuzu	Ahmet Günday
3457	Zeytin Dalı Çürük Olur	Ahmet Günday
3460	Getirin Kına Yakalım	Ahmet Günday
3480	Çekirgenin Kanadı	Şerafettin Civelek
3584	Üzüm Aldım Bal Oldu Efem	Hamdi Özbay
3588	Kiraz Dalı Eymeli	Hamdi Özbay
3590	Çıktım Belen Kahvesine	Nazmi Yükselen
3591	Şu Muğla'nın Çamları (Kerimoğlu Zeybeği)	Hamdi Özbay
3592	Bodrumlular Erken Biçer Ekini	Nazmi Yükselen
3610	Aliverin Tabancamı Doldurun	Hamdi Özbay
3655	Yeni de Camide Öğle de Ezanı Okundu	Hamdi Özbay
3670	Altın Tas İçinde Kınam Karıldı	Sümer Ezgü
3692	Kiremidin Tozuyum	Yılmaz İpek
3693	Sürmelim Çaydan Geçmiş	Yılmaz İpek